1. ДІАЛОГ З ЧОТИРМА СТІНАМИ

Спека нестерпна. А в кімнаті — м'який прохолодок. Мій дім — моя фортеця: чотири стіни, стіл, постеля, ванна. І ще — в новенькому футлярі контрабас.

Окрім контрабаса, фортеці і бажання бути солістом я маю ще Ганну і сина.

Мій син споглядає світ і мене добрими, теплими, як проталинки на захмареному небі, очима — і в тих очах поблажлива згода з усіма моїми вчинками. Мовляв, бався, тату, бався, я не заперечую, коли тобі до вподоби, то частуй мене морозивом, дар^й на день народження годинник і майструй літаки — нехай з того тішаться сусідські хлопчаки. Будь ласка, тату, справляй собі приємність.

Чую кожну із тих невимовлеиих уголос думок, як записану на папері мелодію. Однак удаю, ніби не розумію, вигадую щораз нові забави і справді не відаю: для нього чи для себе?

Дім-фортеця також задля сина. Часом хочеться бути лише з ним, удвох.

Ганні чомусь осоружна ця квартира, вона почуває себе пригніченою поміж чотирьох стін, що затискають собою жалюгідний квадрат: чотири на чотири, шістнадцять квадратних метрів.

Я хочу, аби хлопець тут спав.

Тут їв.

Розкладав свої книжки й одяг, кидав у куток портфель і залишав на підлозі мокрі сліди — скоком босоніж із ванної кімнати.

А я повчав би його, що можна, а чого не вільно.

А він дивився б на мене з поблажливою згодою: "Побавимось, тату, у господарів фортеці. У славних лицарів побавимось".

— Ти зваблюєш дитину,— говорила Ольга, моя колишня дружина.— У тебе душа плаче, коли я маю щось більше, аніж ти!

Ольга завжди дивувала мене своєю примітивністю. Вона встромляла паперову троянду поміж живі ромашки: гарно, правда? Мені стає лячно, коли я помічаю якийсь її рух чи фразу, повторені сином.

Але ні, не про те йдеться. Фрази чи рух — не в тому річ. Понад усе на світі я боюся, що от він підросте, постаршає і вона йому скаже:

— Твій тато — звичайнісінький невдаха і трохи дивак,— що тобі може дати така людина? Мужчина повинен бути мужчиною, а не грати на контрабасі, розважаючи публіку перед початком кіносеансу.

Я боюся, що він може повірити у цю ніби очевидну правду. Ольга не пускає хлопця до мене, мені наруч такі вето на зустрічі з сином, бо наперекір забороні — або ж завдяки їй — малий тікає до мене, його надить свобода чотирьох стін, де можна розмовляти про що завгодно і робити те, що заманеться. Школа, обов'язки, необхідність бути ввічливим і вихованим залишаються там, у материному домі, де великий і солідний чужий мужчина виконує роль глави сім'ї. Я не дорікаю Ользі, не маю найменшого права: цілком природно, що вона вийшла заміж після того, як я покинув наше "домашнє вогнище" задля Ганни. Однак навіщо змушувати малого підкорятися волі зовсім чужої для нього людини?

— Вони сьогодні знову читали мені мораль. Він бабахнув кулаком по столу і зажадав: "Щоб ти не смів брати грошей у батька! Чи тобі замало на кіно моїх грошей?".

Хлопець сидів по-турецьки на тапчані і кепкував: у того чужого — гидкі червоні руки, волохаті, як поросячий хвіст.

Я сміюся.

— Чому — як поросячий хвіст? Мій син сміється:

— Бо так — як поросячий хвіст.

Мимохіть міркую: а яким він бачить мене? Хочу здаватися для нього найкращим, найрозумнішим, героєм з улюбленого фільму. Робіном Гудом, Тілем Уленшпігелем, Іваном-царевичем... Веду мудру мову про мудрі речі — син навдивовижу уважно слухає, ловлячи очима якусь лиш йому видиму точку, але коли несподівано перехоплюю його погляд, то бачу все той же поблажливо-згідливий вираз. Говори, тату, говори!

Такий вираз уперше з'явився в нього того дня, коли ми з гурмою хлопчаків розкладали багаття посеред картопляного поля, і пекли у жаринах бульбу, і ласували — достеменні гурмани. Ціла хмара хлопців і я за ватага, а мій син лежав оддалік, розіславши плащ на сухій, як пил від старої порхавки, землі, лежав і спостерігав — велемудрий філософ, що спізнав усю нікчемність і безплідність людських помислів і домагань, — аж на губах спалахувала усмішка.

— Бавтеся, а я подивлюся, відпочину і подивлюся,— сказав мій син, і я ледве опанував образу і бажання дати йому ляпаса і пояснити, що це ж для нього — гаряча печена картопля, і хлопчаки, і низький пахучий дим над груддям землі, і прихмарене сине небо, а він дивився на все лиш як на виставу, не відчував себе часткою цього світу, може, навіть

розмірковував, чи варте видовище оплесків. І чув я себе зовсім безсилим супроти його незворушності...

— Кук, милий,— часто казала Ганна.— Хлопець страшенно схожий на тебе, навіть праве вухо твоє.

— Чому ви називаєте тата Кумом? — обурився малий.

Ганну розсмішив його гнів. Сміялась вона гарно, її примружені очі і веселий великий рот, і тихий знадливий придих — "ох" — це могло роззброїти кого завгодно.

Малого не роззброїло. Його тато — Кук? Милий Кук, слухняний Кук? Куку, дай лапу, Кук!

— Два Куки,— уперто повторила Ганна, ніби хотіла подражнити хлопця.— Два Куки. Неймовірно схожі.

— Ви... ви... я вам не Кук!— крикнув Андрій, голос у нього ніби ковзнув по чомусь слизькому і впав. Тільки згодом різко підвівся знову:— Ніхто вам не Кук! Розумієте чи ні?

Тієї миті я просто-таки не терпів Ганни, але не тому, що оте "Кук" дратувало мене самого. Воно дражнило малого, він міг подумати про мене зневажливо, звідки йому знати, що колись і сам відгукнеться на яке-небудь дурненьке, пестливе слово, мовлене жіночими устами, і не відчує у тому ніякої іронії. Однак зараз він міг подумати про мене зневажливо, а я боявся і не хотів цього. Взагалі — якої він думки про свого тата? Жаль, що батьки ніколи не питають малолітніх дітей: що ти про мене думаєш, сину? Ніхто так не питає. Жалюгідна, безпідставна самовпевненість. Або ж — безнадійна глупота.

Однак, що б він там не міркував собі про мою особу, мені страшно брякує його теплих очей, картатої сорочки, на якій комірець чомусь

загинається, його трохи шепелявого "с" і тих рук, зворушливо незграбних, коли він крає хліб.

Одного разу Ганна сказала мені:

— Навіть якби ти захотів, ти нікуди не зможеш від мене піти. Бо на кого тоді складатимеш усі невдачі, скажи, на кого?

— Не вигадуй,— заперечив я.— Ніколи в житті я не докоряв тобі. Це ти постійно твердиш, ніби заради мене, як свята, прийняла муки і страждання.

— А хіба не так? Чи ЛІ не знесла я тисячі прикрих днів? Хоч би ті анонімки і підписані листи твоєї Ольги — лише вони чого були варті?

— Ніхто тебе не примушував так "страждати"!

— Гм,— раптом спокійно погодилася Ганна.— Ніхто. Просто ми за тих часів багато цілувались і мало аналізували свої вчинки. А все ж признайся: хіба ти ніколи не казав собі: "Ах, якби не ця жінка..." — і перелічував подумки безліч героїчних вчинків, яких доконав би ти, якби я не стояла на заваді?

— Не мели дурниць, Ганно!— розгнівався я, але таки подумав, що вона не зовсім помиляється.

...Насувається гроза, видно. Мої чотири стіни аж розколисує спека. Годі думати про вино і любов, розсудлива дружба і кухоль холодного пива — найкраща річ у таку задуху.

Ганна не любить пива.

Малий не любить пива.

Одного разу, провівши Гайну на поїзд, я стояв на пероні, заскленому, як оранжерея, курив сигарету, дивився на ліхтарі, що вишикувались уздовж перону добре вимуштруваними солдатами, на людей — почував себе безнадійно самотнім, бо я був до відчаю закоханий у Ганну. То була любов, як у старовинних "жорстоких" романсах, від неї трава горіла, а Ганна навіщось мучила мене своїми забаганками і примхами, примушувала допоминатися ласки, як жебрак вискиглює шматка— хліба, її тішило моє упокорення.

Вона підкреслювала свою жіночу владу і привселюдно, і на самоті. Умовляв себе: годі вже, буде з мене тієГ любові, і тих поглядів, які кидали на Ганну мужчини. Погляди зоставалися на мені — усі до одного — як болюче тавро, а Ганна від них немов аж квітла, як від лоскітливих дощових крапель. Вона раділа з тих ковзких поглядів, вона захоплювалася усім навперейми — червона ікра, старовинні книги, інкрустовані дерев'яні рамки і навіть кіноактори. І все-таки я любив її, вона займала більше думок, ніж син... Враз я побачив хлопчину, що самотньо блукав пероном.

— Що ти тут робиш? — запитав його.

Він оглянув мене, як колись моя приручена сорока,— спершу туфлі, потім ґудзики, потім руку з годинником, а далі зазирнув у очі,— що він побачив там, не знаю, хіба що відблиск жовтих і нерухомих ліхтарних вогнів,— але врешті припинив оглядини, махнув сам собі головою і довірливо признався:

— Батька зустрічаю.

— Сам? У таку пору? І мама тобі дозволила?

— А мама нічого не знає. Вона в нічній зміні, вона думає — сплю. А я вже цілий тиждень зустрічаю батька.

— Як то — тиждень?

— Ну, я ж не знаю, коли,він приїде. Мама сказала — будапештським поїздом, о дванадцятій годині п'ять хвилин. А котрого дня — цього вона не сказала. Може, й сама не знає...

Будапештський прогуркотів біля нас, видихаючи важкий запах втоми, дальніх доріг і чаду, але батько малого не приїхав. Хлопчик здвигнув плечима і сказав, не дивлячись на мене:

— Нічого, напевно, завтра приїде.

— Напевно.

— Або ж післязавтра,— правда?

— Т це може бути,— погодився я.

Ми пішли геть з вокзалу. Сіли на трамвай — я відвіз хлопчика додому, ні про що не випитуючи. Другого дня знову щось потягло мене подивитися на цього малого, однак його не було на вокзалі. Певно, мама замкнула на ключ або ж сам зневірився у тому диві — у появі батька. Отоді я й розмірковував, чи не спаде колись на думку моєму Андрійкові шукати на нічному пероні баламутного тата. Однак тільки пізніше зрозумів, що то я сам ладен був його шукати на краю світа, коли б він подався собі кудись. І не на тім стояло, що між мною і Ганною траплялись у ту пору якісь звади і сварки і мені захотілося дитячої доброти й безпосередності, якій не доступне і не потрібне доросле самозаглиблення. Просто мені здалося, що я без нього — як музичний інструмент, иа якому ніхто ніколи не заграє, не видобуде чистого звуку.

З Ганною нам тоді було добре. Ми відпочивали над лиманом, берег при зеленій воді лежав чистий, відмитий до жовтого полиску. Спали в дерев'яній прибудові, в щілини залітали комарі, вітер і відблиски далеких

зірниць. Нам було добре, ми тоді не сперечалися, не докоряли одне одному — Ганна стала якась тиха, немов залишила у місті всі свої примхи й витребеньки разом з тушшю для вій і найлоновими блузками.

Землю сушила нестерпна спека — от як сьогодні, коли я по-справжньому почав думати про. сина. Я до непримітних деталей усе пам'ятаю: між небом і морем громадилися хмари на видноколі, облягали море і ніби пливли водою до землі. Ганна грала з якоюсь веселою компанією у волейбол; я, дивлячись на них, думав: "Хочеться ж їм грати у таку спеку" і зовсім випадково, глянувши убік, помітив, як поруч розташувалися двоє — батько і син. Батько невисокий, з кумедними короткими ногами, у довгих синіх трусах, над тугою гумкою звисав кругленький животик — хто-зна, чому все те запам'яталося. Хлопчик стояв стрункий, у новеньких плавках, навіть гумова шапочка не псувала його милого, майже дівочого обличчя з великою родимкою біля вуха. Вони сиділи так близько, що я все бачив. Обдирали золотисту скумбрію, їли, сміялися, говорили одне одному щось веселе, потім ми з Ганною ходили обідати і попросили їх доглянути наші речі — не хотілося тягти до кафе; а ще потім Ганна грала в м'яча на жовтому піску. Ганна в червоному купальнику грала в м'яча на жовтому піску, а батько того хлопчика стояв на самому краєчку берега, незграбно, мов клоун на канаті для розваги публіки, розмахував руками. Я втішався із свого порівняння, поки не зрозумів, що скоїлося. Старий стояв на березі і все гукав:

— Славку, Славку, Славчику!

Гукав він зовсім неголосно і був такий непримітний і звичайний, такий пересічний у своїх синіх довгих трусах, що на пляжі так ніхто нічого й не помітив, хоч далеко за буйки виходив рятівний човен. Потім старий непевним і тягучим кроком пішов по піску і ніби спіткнувся об те місце, де вони зовсім недавно — з півтори години тому — сиділи з сином, їли скумбрію, мачали в сіль помідори і говорили одне одному щось дуже веселе. Він упав на пісок, ніби хотів добре вигріти на сонці старі кості,

впав на пісок і гладив дбайливо складені штанці свого сина, пестив і приказував дуже буденно, немов питав, котра година:

— Ну от, а що ми тепер скажемо нашій мамі? Славку, що ж ми тепер скажемо нашій мамі?..

Він так лежав і говорив сам до себе, а я уявляв немолоду жінку, якій він повинен усе розповісти, я собі її дуже чітко змалював; і все те раптом незрозуміло й міцно зв'язалося з моїм малим, і від тієї миті я почав по-справжньому думати про нього.

Увечері розбурхалася гроза, в нашій дерев'яній прибудові зібралися знайомі — галасливі преферансисти, вони грали і грали без перепочинку до півно-

чі, при світлі мого ліхтарика, а я не грав, слухав, як сперечаються преферансисти, як безугавно гасає між смугами дощу вітер, ловив у— щілинах між дошками спалахи блискавки і по-справжньому думав про свого малого. Згадував його зовсім крихітним (на колінах: "їхали, їхали в ліс за горіхами, їхали...), і трохи старшим ("Ти поганий хлопчик — навіщо ламаєш деревце?" — "Я поганий? Я поганий. Тоді мене зовсім не треба!"), і ще старшим, коли він зламав руку, а я сидів над ним, ледве вгамовуючи в собі розпач^ і все говорив: "Не стогни, ти ж мужчина",— і говорив так тому, що не міг чути стогону дитини, хотів сам кричати від його болю.

Потім згадував, що траплялося в дитинстві зі мною, і знову — що з ним, і вже годі було розрізнити, хто із тих хлопчаків був справді мною, а хто — моїм малим сином.

Майлсе над ранком я згадав ще один випадок, один дуже прикрий випадок, власне, я того ніколи не забував, але просто тоді, перед світанком, усе зрозумів. Ми були з малим над річкою, я сказав йому: "Ходімо, попливемо", а він не пішов, відмовився, пояснив, що просто не хоче. Я жартома потяг його за руку, а він раптом уперся, почервонів, і не

рушив з місця, і видирався. Я збагнув, що він боїться, то просто страх, звичайнісінький страх, я сміявся і казав: "Ти боїшся, чого ти боїшся, ми ж удвох".— "Ні, не боюся,— кричав малий,— просто не хочу!". Ольга видирала у мене з рук малого, а я тягнув його до води, я його ненавидів, ненавидів себе самого за своє безсилля перед ним і перед його страхом, я нічого не міг зроби-ти, не міг примусити його ввійти у воду—і був ладен побити сина тієї миті за його страх, за власне безсилля: адже і в мені жив страх — нехай не перед водою, нехай перед чимось іншим,— але ж і в мене був страх раніше, в дитинстві, і потім: страх відповідальності за власні вчинки, страх перед, болем, перед власною нікчемністю. Страх померти, страх бути смішним, обдуреним чи зганьбленим — скільки різних відтінків страху! І раптом, побачивши той страх у синові, я хотів перемогти його, зламати. Ольга видирала дитину з моїх рук, а я нестямно і привселюдно лупцював свого сина, хльостав свій власний страх. Аж доки не отямився, доки не помітив, що малий дивиться на мене потемнілими, висушеними ненавистю очима, не плаче й не кричить, а тільки дивиться просто в мої зіниці. Я відпустив його, він зовсім спокійно мовив:

— Дуже добре. Зате тепер у воду я вже ніколи не піду.

Згадуючи цей випадок я думав, що мушу мати малого при собі. Решта днів над морем — з Ганнини-ми поцілунками, і любов'ю, і пляжем — здавалися мені неймовірно довгими і пустими, ніби хтось лускав горіхи, купа горіхів, купа шкаралупок—і хоч би одне ядро, одне здорове, гарне ядро.

...Гроза таки буде. Дерева під вітром мало не стеляться уздовж тротуарів запорошеним гіллям. Пахне місто — дивно пахне місто перед грозою: сумішшю людського поту, машинами, пилом і привіяним здалеку духом сіна.

Ускочив раптом у мої чотири стіни син; я не сподівався, що він прийде, а він ускочив, з розгону впав на постіль:

— Геніально, я встиг перед дощем! Зараз як уперіщить! Дай щось проковтнути, я смертельно хочу їсти!

Він жував ковбасу і хліб, присипав сіллю і перцем, аж мені запекло піднебіння, коли я дивився на нього,— а він хоч би що, він позирав на мене усміхнено і, як завжди, поблажливо: знаю, тобі приємно дивитись, як я їм, тобі приємно, що ти можеш нагодувати свого зголоднілого сина.

— Вони надумали ввіпхнути мене на літо до яко-

гось спорттабору. Розумієш чи ні? — виголосив мій зголоднілий син і подивився на мене якось збоку, уже не поблажливо, а з тривогою і з вимогою співчуття.

І поки я розмірковував, що означає той погляд, малий пояснив:

— Я перейду до тебе жити.

Синове рішення приголомшило мене. Треба пояснити йому, що історія із спортивним табором не повинна переважити терези на мій бік; коли йому не хочеться до табору, то це зовсім не резон, що треба тікати від матері: хтозна, може трапитися щось і поміж нами,— і тоді він кинеться від мене до матері?

— Ти не бійся, тату, я давно вже обміркував. Я принесу завтра свою валізку. Будемо жити удвох, татку.

Будемо жити удвох. Я і мій син. Чи не цього я прагнув, щоб він сам прийшов, щоб ніхто не смів, не мав права мені сказати: ти відняв його від матері, ти підкупив його? Чи не цього бажав? То чому ж мене не заливає радість? Чому не хапаю хлопця в обійми, не кричу, як божевільний? Ніколи ж досі, з часів дитинства, я не бажав чогось так сильно, як оцих слів: "Будемо жити удвох, татку!"

— Татку,— говорить мій син і дивиться на мене, як видерте з гнізда пташеня,— татку, ти що — не радий? Може, ти не хочеш?

— Що ти говориш, малий, як я можу не хотіти! Таж ти знаєш. Але...

— Може, ти боїшся? Але ж мені вже дванадцять років.

А я влаштовував для нього розваги з повітряним змієм і літаками... Що я знаю про свою дитину? Що нам відомо про наших синів?

Дощ линув. Треба зачинити вікна — заллє підлогу. Підлогу у моїй фортеці.

2. ДІАЛОГ З ЖІНКОЮ

Ганна відчинила двері своїм ключем.

— О, то ти вдома, Олексо? А чому ти не вмикаєш світла? Я думала, тебе нема.

— Гроза була, — сказав він. — Не хотілося світла.

— Біля пошти в парку, знаєш, поряд з бібліотекою, зламало каштан.

— Під корінь?

— Під корінь... Глянь, яке я вино добула,— малага! Просто диво!

Вона витягла пляшку, поставила на стіл. Посміхнулася.

— Ти сьогодні гарна,— сказав він і погладив рукою її коротко обстрижене волосся. Волосся було мокре.— Під дощ потрапила?

— Так. Теплий такий дощ. Скільки днів ми не бачилися? Як справи, Кук?

У неї сьогодні на диво погідний настрій. І гарна вона, подумав Олекса. Жаль, що до любові звикаєш і перестаєш її помічати, як не бачиш міста, в якому живеш.

— Непогано йдуть справи... Слухай, Ганно, ми тепер житимемо тут удвох.

— Ми? Удвох? Що ти говориш, Кук? Та ще й так самовпевнено? Я пояснювала тобі сто разів: не житиму я в такій норі, тим більше, що поруч чудова сусідка — сестра твоєї Ольги. Це ж кожне слово буде переказане туди! Стіни буквально із картону!

Олекса не перепиняв її. Почекав, поки вона виголосить усю тираду, помовчав, поки її слова перестануть відлунювати у вухах, і спокійно пояснив:

— Я не мав на увазі тебе. Ми — це я і мій син.

— Що,— Андрій? А Ольга? Ти уявляєш, що буде?

— Уявляю. Я думаю, вона погодиться. Ну, буде ще трохи мелодрами. Якщо сказати правду, мені здається, вона його не дуже любить. Він занадто схожий на мене.

Ганна сиділа біля столу, опустивши руки між ледь розхилені коліна. Мокрі пасма чорного волосся лягли вздовж щоки, верхня губа якось безпорадно тремтіла — Ганна дивилася сполохано, мов дитина, яку збудили посеред ночі і змусили йти кудись з дому. Олексі зробилося жаль її, і того, що було, і того, що могло бути, і самого себе, і нерозкоркованої пляшки малаги на столі, і навіть дощу, котрий раптом

стишився, не тарабанив по даху, а сипав злегка, ніби там клювали зерно горобці.

— Ганно, ну чого ти так? Ганно! Нічого ж не зміниться,— не зовсім впевнено сказав він.

Ганна не повірила. Похапливо, немов боялася, що сама передумає, що-втратить можливість .порятуватися від чогось ще не зовсім усвідомленого і визначеного, вона запитала:

— Як ти гадаєш, Кук, а... втрьох ми помістимося у цій конурі? Нам не буде занадто тісно? Як гадаєш, Кук?

3. ДІАЛОГ З СИНОМ

Хлопець приніс валізку. Він мав урочистий і серйозний вигляд. Привіталися за руку, як і належить мужчинам

— Нам буде весело удвох, тату,— сказав він.

— Так, сину, — відповів батько. — Буде дуже гарно.

Хлопець усміхнувся.

— Ти не матимеш багато клопоту зі мною, я все вмію робити сам, слово честі, тільки не завжди хочеться. І не думай, вчуся я не так уже й погано, коли захочу. Я постараюся захотіти, і взагалі...

— Ти в мене справжній мужчина, малий! Відзначимо твій приїзд, сину! Вип'ємо по-дорослому!

— Ти зіпсуєш хлопця!—сказав голосом своєї матері Андрій і весело зареготав.

Батько поставив на стіл малагу і чарки.

— Тобі — на денці!— суворо попередив.— Щоб ти не почав справді псуватися з першого ж дня.

— Будь здоров, сину!

— Будь здоров, тату!

Дзенькнуло скло, і батько випив, і хлопець торкнувся чарки устами.

— Тату, а коли ти береш відпустку? Я страшенно хотів би поїхати на північ, я б хотів мандрувати з тобою, знаєш, це так цікаво — на північ, де олені!

— Чудова ідея, сину! Ти знаєш, чудова!

Слова були без барви і без сенсу, не так він хотів розмовляти зі своїм малим, і тому треба було все сказати відразу, щоб недоказане не заважало.

— Слухай, малий, слухай, а може, ми б не... парубкували далі, га?

— Як це? Поясни, тату!— засміявся син.

— Бачиш, погано це — двом мужчинам парубкувати. Варто б одному з нас одружитися. Ну, хоча б мені! — він хотів обернути все на жарт, але не вийшло, Малий зрозумів.

— З... з... нею?

— З Ганною. Так...

Хлопець узяв із стільця свою куртку, цьвохнув замком-блискавкою.

— У мене в стінах нема цвяхів. Треба буде купувати шафу,— ніби виправдовувався батько.— То що ти мені скажеш на це?

— Я, мабуть, поїду до спортивного табору,— відповів хлопець.— Мама ще не'віддала путівки.

— Та не говори дурниць! Який табір? Ми ж вирішили — мандруємо на північ. І я тебе не про те питав. Я ж про інше.

— Аякже, північ! Яка там північ!— малий штовхнув ногою свою валізку.— Навіщо ти говориш неправду, тату? Навіщо ти дуриш мене, Кук?— повторив він і подивився на батька поблажливо: побавились, татку, трохи побавились — і годі. .

— Послухай...

— Дай мені вудку, Кук. І фотоапарат, я хочу до табору! Розумієш чи ні?

— Чому це раптом ти вирішив називати мене Куком? Що не кажи, а все ж я тобі батько, хлопче!

— О, звичайно. Батько,— ствердив малий і простягнув руку і злегка, нефов збирався погладити, торкнувся Олексиної неголеної щоки.— Батько,— повторив він, опустив руку, і Олекса побачив його очі: не було в них ані поблажливості, ні образи, ні навіть смутку. Дивився хлопець якось м'яко, тихо і зосереджено, немов шукав чогось, немов боявся щось сполохати, втратити з очей...